

УДК 811.111'37

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2026.1.22>

Андрій ТРОНЬ

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
andriy.tron@pnu.edu.ua
ORCID: 0000-0001-7154-7976

Христина КАЩУК

здобувачка вищої освіти кафедри англійської філології,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
khrystynakashchuk@gmail.com
ORCID: 0009-0008-6360-0456

МЕТАФОРИЧНЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ КОНЦЕПТУ DEFEAT У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОМОВ СВІТОВИХ ЛІДЕРІВ СТОСОВНО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ)

У статті досліджено метафоричну репрезентацію концепту DEFEAT у сучасній англійській мові на основі виступів світових лідерів, що стосуються російсько-української війни. Метою дослідження стало виявлення та аналіз ключових метафоричних моделей, через які концепт «поразка» інтерпретується у контексті англомовного політичного дискурсу. Актуальність роботи зумовлена зростаючим інтересом лінгвістики до мовних стратегій у процесі формування реальності під час військових конфліктів, а також недостатнім дослідженням тематики метафоричної репрезентації концепту DEFEAT. Методологія базується на теорії концептуальної метафори, запропонованій Дж. Лакоффом та М. Джонсоном та контекстуальному і лексико-семантичному аналізі. Матеріалом дослідження слугують промови президента США Дж. Байден, генерального секретаря НАТО Є. Столтенберга та голови Єврокомісії У. фон дер Ляєн. У результаті аналізу було визначено шість ключових метафоричних моделей: «поразка – це темрява/ніч», яка реалізується через антитези *light/darkness* та *allies of light/allies of darkness*; «поразка – це стратегічна невдача», що відображає образ помилкового розрахунку або недосягнутої мети; «поразка – це кінець шляху»; «поразка це фізичний колапс», вербалізована за допомогою предикатів типу *collapse, fracture, divide*; «поразка – це супротивник»; «поразка – це тягар», що реалізується через образ жертви як найвищої форми тягара. У статті доведено, що метафора є не лише художнім засобом, але й ефективним механізмом для осмислення і формування сприйняття поразки в умовах кризового дискурсу. Використання метафор сприяє легітимізації підтримки України, зміцненню суспільної згуртованості демократичних держав та формуванню негативного іміджу агресора як такого, що неминуче зазнає краху.

Ключові слова: концепт DEFEAT, концептуальна метафора, політичний дискурс, лексико-семантичний аналіз, метафоричні моделі.

Andrii Tron, Khrystyna Kashchuk. METAPHORICAL REPRESENTATION OF THE CONCEPT DEFEAT IN MODERN ENGLISH (BASED ON WORLD LEADERS' SPEECHES ON RUSSIAN-UKRAINIAN WAR)

This article examines the metaphorical representation of the concept of DEFEAT in contemporary English, based on speeches by world leaders concerning the Russian-Ukrainian war. The aim of the study was to identify and analyse key metaphorical models through which the concept of DEFEAT is interpreted in the context of English-language political discourse. The relevance of this work stems from the growing interest in linguistics regarding linguistic strategies in the process of shaping reality during military conflicts, as well as the lack of research on the topic of the metaphorical representation of the concept of DEFEAT. The methodology is based on the theory of conceptual metaphor proposed by G. Lakoff and M. Johnson, as well as contextual and lexical-semantic analysis. The research materials include speeches by world leaders such as US President Joe Biden, NATO Secretary General Jens Stoltenberg and European Commission President Ursula von der Leyen. The analysis identified six main metaphorical models: 'defeat is darkness/night', realised through the antitheses of *light/darkness* and *allies of light/allies of darkness*; 'defeat is strategic failure', reflecting the image of a miscalculation or an unachieved goal; 'defeat is the end of the road'; 'defeat is physical collapse', verbalised using predicates such as 'collapse', 'fracture' and 'divide'; 'defeat is an adversary'; 'defeat is a burden'. The article demonstrates that metaphor is not merely a literary device, but also an effective mechanism for understanding and shaping perceptions of defeat within the context of crisis discourse. The use of metaphors contributes to legitimising support for Ukraine, strengthening social cohesion among democratic states, and shaping a negative image of the aggressor as one destined to inevitably collapse.

Key words: concept DEFEAT, conceptual metaphor, political discourse, lexico-semantic analysis, metaphorical models.

Постановка проблеми. Метафора займає ключову позицію серед засобів лінгвістики та виступає важливим інструментом для виявлення глибинних структур мовного світогляду. Дослідники знаходять приклади таких метафор у різних видах дискурсу, починаючи від художніх творів і до текстів медіа чи офіційних політичних промов.

Концепт DEFEAT має аксіологічне навантаження: воно позначає межу між успіхом і невдачею, між суверенітетом і підкоренням, між надією та її втратою. У контексті повномасштабного вторгнення Росії в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, промови світових лідерів стали важливою дискурсивною ареною, де концепт DEFEAT конструюється, переосмислюється та використовується з прагматичною метою.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Семантичний підхід до аналізу метафори в політичному дискурсі має міцну теоретичну основу. Хоча теорію концептуальної метафори, запропоновану Дж. Лакоффом і М. Джонсоном, зазвичай відносять до когнітивного підходу, її семантичний компонент відіграє не менш важливу роль. Дослідники зазначають, що метафоричне перенесення відбувається на рівні лексичного значення, через проєкцію семантичних ознак сфери-джерела на сферу-ціль [11]. Завдяки цьому механізму лексеми на кшталт *darkness*, *collapse*, *fracture* позначають поразку в англomовному політичному дискурсі: їхні первинні фізичні семи переносяться на абстрактну сферу військових і політичних невдач.

Семантичну структуру таких переносів глибоко досліджувала С. А. Жаботинська, яка розглядає лексичні одиниці як елементи семантичних мереж, що взаємодіють через синонімію, антонімію та метафоричне перенесення [1, с. 9]. В межах її моделі, лексема *defeat* утворює семантичне поле з одиницями, які включають семи “втрата”, “крах”, “темрява” та “кінець”. Концептуальна структура таких полів була детально опрацьована Н. В. Таценко, яка розділила їх на денотативні (ядерні) та конотативні (периферійні) семи [3, с. 114]. Її підхід виявився ефективним для опису семантичної структури поняття DEFEAT у пропонованому дослідженні.

Проблематика контекстуального семантичного аналізу в публічному мовленні була предметом уваги Н. Ферклафа [10] і Т. ван Дейка [14]. Ці дослідники наголошують на тому, що значення лексичних одиниць у дискурсі не є сталим і доповнюється прагматичними та ідеологічними конотаціями. Меха-

нізми семантичної поляризації, які пов'язані з антонімічними парами в риторичі, аналізувала А. П. Мартинюк. Вона розглядає процес, коли один з полюсів опозиції (*light*, *liberation*) набуває позитивних характеристик, тоді як інший (*darkness*, *captivity*) набуває сем поразки та підкорення [2, с. 98]. Також варто зазначити внесок Дж. Чартеріса-Блека, який досліджував перенесення лексичного значення у кризовому дискурсі [6]. Методика *Pragglejaz Group MIP* забезпечує системний аналіз таких процесів через порівняння контекстуального значення метафор із їхнім базовим словниковим визначенням [12].

Актуальність дослідження визначається недостатнім рівнем дослідження метафоричного представлення концепту DEFEAT в англomовному дискурсі; потребою в систематичному аналізі лінгвістичних стратегій, що застосовуються лідерами демократичних держав для обґрунтування підтримки України; загальною тенденцією в сучасній лінгвістиці до розширення дослідницьких корпусів за рахунок включення актуальних публічних текстів.

Метою статті є виявлення та систематизація концептуальних метафоричних моделей, що вербалізують концепт DEFEAT у промовах світових лідерів у контексті російсько-української війни.

Методи дослідження включають метод аналізу словникових дефініцій для виокремлення номінативного простору концепту DEFEAT; метод контекстуального аналізу, що дозволяє з'ясувати значення мовних одиниць у конкретних ситуаціях; описовий метод для аналізу мовних фактів, що включає етапи збирання емпіричного матеріалу, спостереження, висновків; лексико-семантичний аналіз для визначення семантичної структури концепту; метод когнітивного лінгвістичного аналізу для виявлення семантичних змін та культурних відображень концепту.

Виклад основного матеріалу. На матеріалі таких онлайн-словників, як *Oxford English Dictionary*, *Cambridge Dictionary* та *Longman Dictionary of Contemporary English*, було встановлено ядро, ближню, дальню і крайню периферію концепту DEFEAT. Проаналізуємо детальніше дефініції концепту *deafeat*. *Cambridge Dictionary* виначає *defeat* як 1) *‘the fact of losing against someone in a fight or competition, or when someone or something is made to fail; 2) ‘the action or fact of losing a competition or a war’* [7]. *Oxford Dictionary* – *‘failure to win or be successful’* [9]. *Longman Dictionary* – *‘failure*

to win or succeed' [8]. Отже, ядро даного концепту представлено лексемами *defeat, loss, failure*. Це семантичне ядро зафіксоване в словниках і не залежить від дискурсивного контексту. Близня периферія включає семантичні елементи, які часто актуалізуються в більшості випадків використання концепту, але при цьому не є обов'язковими. Сюди належать такі значення, як *darkness/night* (темрява, безнадія), *end/termination* (кінець, завершення), *collapse/fall* (фізичний та інституційний крах), *captivity* (позбавлення волі, поневолення) і *surrender* (капітуляція). До дальньої периферії належать компоненти, що представлені лише в певних типах дискурсів. Це *powerlessness* (безсилля), *retreat* (відступ), *dissolution* (розпад інституцій), *shame* (сором як соціальна реакція на поразку), *oblivion* (забуття переможеного суб'єкта). Крайня периферія охоплює значення, що залежать виключно від контексту й трапляються переважно в художніх або публіцистичних текстах: *winter/frost* (застигання, кінець руху), *silence* (мовчання, як символ поразки), *ruins/ashes* (матеріальні залишки), *exile* (вигнання переможеного), *erasure* (стирання суб'єкта).

На метафоричному рівні виокремлено наступні концептуальні метафори:

1. DEFEAT IS DARKNESS/NIGHT.

Дж. Байден надзвичайно виразно демонструє цю модель через три елементну конструкцію, яка чітко окреслює концептуальний зміст. «*Stand with us, we will stand with you. Let us move forward with faith and conviction and with an abiding commitment to be allies – not of darkness but of light, not of oppression but of liberation, not of captivity but, yes, of freedom*» [5]. Ця концепція спирається на архетипний зв'язок темряви й ночі, використовуючи їхні характерні риси – дезорієнтацію, небезпеку, відчай – для осмислення концепту *defeat*.

Allies of darkness – ключовий концептуальний образ, який символізує поразку демократії, торжество агресора та заперечення свободи. Симетрична тріада: *not of darkness but of light / not of oppression but of liberation / not of captivity but of freedom* створює риторичну градацію, де темрява виступає як метафора поразки, пригнічення і неволі. Варто зазначити, що Дж. Байден розміщує цю антитезу наприкінці своєї промови, посилюючи її вплив за рахунок найбільш акцентованої позиції у тексті.

Та сама модель лежить в основі образу вільних людей, які відмовляються жити в темряві: «*For free people refuse to live in a world of hopelessness and darkness*» [5].

Предикат *refuse to live in darkness* символізує поразку як свідомий акт капітуляції перед темрявою, протиставляючи цьому рішучий вибір свободи.

2. DEFEAT IS A STRATEGIC FAILURE.

Дж. Байден підкреслює цю ж модель, наголошуючи: «*Kyiv stands strong. Kyiv stands proud. It stands tall. And most important, it stands free.*» [5]. Презентуючи поразку не як фізичне знищення, а як невдачу у раціональному стратегічному плануванні. Джерелом для цієї моделі є сфера планування та прогнозування, яка характерна для формального дипломатичного дискурсу.

Анафоричне повторення слова *stands* створює композиційний контраст із очікуваним з боку агресора сценарієм руйнування: країна, яка була мішенню для знищення, стоїть. Водночас це *stands* виконує функцію і фізичного, і концептуального предиката, символізуючи структурну стійкість як противагу стратегічній невдачі загарбника.

У. фон дер Ляєн підкреслила модель, «*The Kremlin has deprived itself of access to Western economies and innovation systems and made itself dependent on China*» [15], що трактує самоізоляцію агресора як наслідок його власних стратегічних прорахунків.

Особливе значення має дієслово *deprived itself*, адже воно виступає ключовим лексичним маркером. Поразка трактується не як зовнішньо нав'язаний результат, а як наслідок помилкових рішень самого Кремля. Таким чином, стратегічний суб'єкт, що прагнув розширення впливу, натомість опинився у становищі залежності. Ця концепція складає основу даної моделі у її дипломатичному тлумаченні.

3. DEFEAT IS A JOURNEY END.

Дж. Байден у своїй промові зазначає: «*Ukraine will never be a victory for Russia. Never*» [4], що визначає поразку Росії як повне блокування маршруту.

Слово *never*, подвоєне для підсилення, є лексичним маркером закритого шляху. Висловлення набуває перформативного характеру: мовець не лише описує, а й закріплює неможливість руху агресора далі.

У. фон дер Ляєн у своїй промові представляє: «*Ukraine has driven Russia out of half the territories captured after February 2022. Ukraine has even pushed the Russian fleet in the Black Sea back*» [16]. Дієслова *driven out* і *pushed back* є прямими лексичними маркерами моделі **DEFEAT IS A JOURNEY END**: агресор, що рухався

вперед до поставленої цілі, не лише зупинений, а й спрямований назад – у зворотному напрямку від пункту призначення. Просторова метафора тут є особливо виразною: *out* і *back* кодують поразку як напрямку руху.

4. DEFEAT IS A PHYSICAL COLLAPSE. Президент США Дж. Байден у своїй промові оперує цією моделлю, використовуючи метафору як конструкцію, яка вистояла під зовнішнім тиском: “*He thought NATO would fracture and divide. He was wrong*” [5]. Модель побудована навколо метафори фізичних структур, які можуть тріскатися, розколюватися або обвалюватися. Хоча ця модель менш поширена у корпусі, вона вирізняється високою образністю та змістовою насиченістю.

Дієслово *fracture* (дати тріщину) представляє НАТО як монолітну структуру, що, за задумом агресора, мала зламатися. Водночас антитеза *fracture / he was wrong* створює центральну концептуальну схему: замість очікуваного руйнування відбувається підтвердження стійкості. У цій інтерпретації поразка агресора означає нездійснення задуму знищення, адже цілісність об’єднання збереглася.

Генеральний секретар НАТО Є. Столтенберг повторює цю концепцію: “*Today, we will make many decisions for an even stronger Alliance*» [13].

Використання компаративної форми *even stronger* сигналізує про посилення конструкції внаслідок зовнішнього тиску, попри очікування агресора щодо її розколу. Тож замість передбаченого розпаду НАТО стає більш згуртованим і стійким. Це прямо суперечить намірам агресора, який сподівався на ослаблення чи поразку демократичного Альянсу, але отримав результат, діаметрально протилежний очікуваному.

5. DEFEAT IS AN ADVERSARY. Ця модель втілюється через образ двох протилежних сторін – автократії та демократії, які постають як персоніфіковані антагоністи. “*Appetites of the autocrat cannot be appeased. They must be opposed. Autocrats only understand one word: No. No. No*» [5]. Ця концептуальна метафора ґрунтується на механізмі персоніфікації: поразка уособлюється як живий ворог, якого потрібно здолати чи якому доводиться підкоритися. Такий підхід є одним із найдавніших архетипічних способів осягнення абстрактних явищ через надання їм антропоморфних рис.

Іменник *appetites* (*anetumu*) виступає яскравим засобом персоніфікації, наділяючи

агресора рисами хижацької природи – ненаситністю та жагою влади. Поразка агресора пов’язується з єдиною можливою реакцією на цього персоніфікованого ворога – рішучим і активним протистоянням (*must be opposed*). Повторення *No. No. No.* надає висловлюванню змісту: це вже не просто опис ситуації, а пряма відповідь ворогу, що набуває відчутної емоційної сили.

Ту саму модель Дж. Байден розвиває через концепцію персоніфікованої диктатури, яка зазнає поразки від власної природи. “*President Putin is confronted with something today that he didn’t think was possible a year ago. The democracies of the world have grown stronger, not weaker. But the autocrats of the world have grown weaker, not stronger*» [4].

Предикат *confronted with* відображає поразку як зіткнення з реальністю, що постає перед агресором у ролі ворога. Антитеза *stronger/weaker* об’єктивізує два табори супротивників, де один стає слабшим, а інший набирає сили. У цьому контексті поразка є не просто абстрактним явищем, а результатом конкретного конфлікту між двома уособленими силами.

6. DEFEAT IS A BURDEN. Ця метафора реалізується через образ жертви як найвищої форми тягара: “*We can never match the sacrifice and the bravery of the Ukrainian people. But we can stand firmly by their side*» [15]. Вона базується на тілесно укоріненій образній схемі ваги: поразка або загроза поразки концептуалізується як важкий тягар, що пригнічує, сповільнює рух і позбавляє здатності діяти. Вихідний домен цієї моделі – фізичний досвід несення важкої ноші.

Іменник *sacrifice* є центральним лексичним маркером моделі: він кодує ціну опору поразці як максимально важкий тягар, що несе народ. Предикат *we can never match* водночас визнає непосильність цього тягара для інших і підкреслює моральний обов’язок підтримки *stand firmly by their side* як єдиною можливою відповідь на чужу жертву.

Висновки. Аналіз виступів Дж. Байдена, Є. Столтенберга та У. фон дер Ляен дозволив виявити шість основних концептуальних метафоричних моделей для вербалізації концепту DEFEAT у сучасному англійському політичному дискурсі щодо російсько-української війни: «ПОРАЗКА – ЦЕ ТЕМРЯВА/НІЧ», «ПОРАЗКА – ЦЕ СТРАТЕГІЧНА НЕВДАЧА», «ПОРАЗКА – ЦЕ КІНЕЦЬ ШЛЯХУ», «ПОРАЗКА – ЦЕ ФІЗИЧНИЙ КОЛАПС», «ПОРАЗКА – ЦЕ СУПРОТИВНИК» та «ПОРАЗКА – ЦЕ ТЯГАР». Домі-

ноючою моделлю є «ПОРАЗКА – ЦЕ ТЕМ-РЯВА/НІЧ», що реалізується через пари «темрява/світло» і демонструє найвищу прагматичну ефективність завдяки активації архетипних образних схем.

Дослідження демонструє, що метафоричні конструкції поразки виконують мобілізуючі, легітимізуючі та ідентично утворюючі функції в корпусі: вони подають поразку агресора як неминучу, а підтримку України – як логічно та морально необхідну. Високий ступінь метафоричної узгодженості у промо-

вах різних лідерів вказує на скоординований характер міжнародного наративу.

Перспективні напрямки подальших досліджень включають: порівняльний аналіз метафоричного представлення понять ПЕРЕМОГА та ПОРАЗКА у різних типах дискурсу; діахронічне дослідження трансформації метафоричних моделей у міру зміни перебігу військових операцій; а також контрастивний аналіз англійського та українського концептуальних просторів навколо концепту ПОРАЗКА.

Література:

1. Жаботинська С. А. Мова як знакова система: мережева модель. *Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки*. 2013. № 26. С. 3–20.
2. Мартинюк А. П. Когнітивно-дискурсивний напрям дослідження концептів у сучасній лінгвістиці. *Проблеми романо-германської філології*. Ужгород, 2006. С. 92–107.
3. Таценко Н. В. Когнітивна природа концепту та його структурні характеристики. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2015. № 138. С. 112–118.
4. Biden J. Remarks before the 77th session of the United Nations General Assembly. *US Embassy Italy*. 2022. Sept. 21. URL: usembassy.gov (дата звернення: 21.03.2026).
5. Biden J. Remarks in Warsaw ahead of the one-year anniversary of Russia's invasion of Ukraine. *American Rhetoric*. 2023. Feb. 21. URL: americanrhetoric.com (дата звернення: 21.03.2026).
6. Charteris-Black J. *Politicians and rhetoric: The persuasive power of metaphor*. Springer, 2011. 384 p.
7. Defeat. *Cambridge Dictionary*. (n.d.). Cambridge University Press. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/defeat> (дата звернення: 21.03.2026).
8. Defeat. *Longman Dictionary of Contemporary English*. (n.d.). Pearson. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/defeat> (дата звернення: 21.03.2026).
9. Defeat. *Oxford English Dictionary*. (n.d.). Oxford University Press. URL: <https://www.oed.com/search/dictionary/?scope=Entries&q=defeat> (дата звернення: 21.03.2026).
10. Fairclough N. Critical discourse analysis and critical policy studies. *Critical Policy Studies*. 2013. Vol. 7, No. 2. P. 177–197. DOI: <https://doi.org/10.1080/19460171.2013.798239>
11. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors we live by*. 2nd ed. University of Chicago Press, 2003. 276 p.
12. Praggeljaz Group. MIP: A method for identifying metaphorically used words in discourse. *Metaphor and Symbol*. 2007. Vol. 22, No. 1. P. 1–39. DOI: <https://doi.org/10.1080/10926480709336752>
13. Stoltenberg J. Opening remarks at the meeting of the North Atlantic Council at the level of Heads of State and Government with Sweden, Vilnius NATO Summit. *NATO*. 2023. July 11. URL: nato.int (дата звернення: 21.03.2026).
14. van Dijk T. A. Discourse and manipulation. *Discourse & Society*. 2006. Vol. 17, No. 3. P. 359–383. DOI: <https://doi.org/10.1177/0957926506060250>
15. von der Leyen U. Keynote speech at the EDA Annual Conference 2023: Powering up European Defence. *European Commission*. 2023. Nov. 30. URL: europa.eu (дата звернення: 21.03.2026).
16. von der Leyen U. Speech at the European Parliament Plenary on one year of Russia's invasion and war against Ukraine. *European Commission*. 2023. Feb. 15. URL: europa.eu (дата звернення: 21.03.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 24.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026